

Profesjonalny Pracownik Socjalny

Izabela Krasiejko

Metodyka działania asystenta rodziny

Różne modele pracy socjalnej
i terapeutycznej z rodziną

Wydanie drugie

„Śląsk”

Metodyka działania asystenta rodziny

Profesjonalny Pracownik Socjalny

8

Izabela Krasiejko

Metodyka działania asystenta rodziny

Różne modele pracy socjalnej
i terapeutycznej z rodziną

Wydanie drugie
zmienione i uaktualnione

Katowice 2012

Recenzenci

prof. dr hab. Kazimiera Wódz

dr hab. Tomasz Biernat

Konsultacja merytoryczna w zakresie modelu PSR

Tomasz Świtek

Redakcja

Dorota Dobrucka

Anna Ula Piłśniak

Projekt graficzny

Marek Piwko {mjp}

Korekta

Barbara Meisner

Laura Ryndak

Copyright © by „Śląsk” Sp. z o.o. Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2012

KS₂ 214603

ISBN 978-83-7164-735-2

„Śląsk” Sp. z o.o. Wydawnictwo Naukowe

ul. J. Ligonia 7, 40-036 Katowice

tel.: 32 258 07 56, faks: 32 258 32 29

e-mail: redakcja@slaskwn.com.pl, handel@slaskwn.com.pl

www.slaskwn.com.pl

Spis treści

Wstęp	7
1. Rodzina z wieloma problemami w pracy socjalnej	11
1.1. Definicje i typologizacja rodzin z wieloma problemami	11
1.2. Rodzina jako źródło zasobów.....	16
1.3. Od bezradności do samodzielności rodziny	18
2. Wybrane podejścia aksjologiczne i teoretyczne w pracy socjalnej.....	29
2.1. Definicja, cele, zasady i modele pracy socjalnej	29
Nowa definicja pracy socjalnej.....	29
Cele pracy socjalnej	31
Zasady profesjonalnej pracy socjalnej	32
Modele w pracy socjalnej	33
2.2. <i>Empowerment</i> i praca socjalna oparta na mocnych stronach jako nowe tendencje w pracy socjalnej.....	49
Definicje i założenia empowermentu	50
Praktyka pracy socjalnej oparta na mocnych stronach (<i>strengths-based social work practice</i>)	57
Psychologia pozytywna.....	64
Dialog Motywujący	68
Domowy Wideotrening Komunikacji (VHT).....	70
Podejście Skoncentrowane na Rozwiązaniach (PSR)	71
3. Praca socjalna, wychowawcza i terapeutyczna asystenta z rodziną z wieloma problemami w Polsce.....	87
3.1. Praca socjalna z rodziną – stan obecny i kierunki zmian.....	87
3.2. Definicja pojęcia asystentury rodziny.....	93
3.3. Działania asystenta rodziny podejmowane w latach 2006–2011	95
3.4. Rola, kompetencje, zadania i organizacja pracy asystenta rodziny w świetle literatury przedmiotu i Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.....	105

3.5. Plan pracy z rodziną.....	111
Plan pracy z rodziną biologiczną wychowującą dzieci w domu rodzinnym	112
Plan pracy z rodziną dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej	126
3.6. Dyskusja nad standardami pracy asystenta rodziny	134
4. Różne modele metodycznego działania asystenta rodziny....	137
4.1. Metody pracy asystenta rodziny skoncentrowane na rozwiązywaniu problemów	137
Diagnoza rodziny	139
Metody działania asystenta rodziny	148
Dodatkowe wskazania do pracy asystenta z rodziną z wieloma problemami	176
Wskazania do pracy z dzieckiem z rodziny z wieloma problemami.....	180
4.2. Metody praktycznego zastosowania idei <i>empowerment</i> w pracy asystenta rodziny	182
4.3. Metodologia pracy asystenta rodziny w modelu Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach	193
Struktura pracy w modelu PSR	193
Umiejętności PSR	209
Główne metody, techniki i narzędzia PSR	211
Inne pomocne techniki do wykorzystania w pracy z klientem w ramach modelu PSR.....	237
Ćwiczenia dla całej rodziny.....	242
Wskazówki metodyczne do prowadzenia PSR-owych spotkań rodzinnych	243
Wskazówki do pracy z dziećmi i młodzieżą	246
Pomocne techniki do pracy z dziećmi i młodzieżą.....	250
Zastosowanie modelu PSR w pracy asystenta rodziny w szczególnych przypadkach.....	253
Zakończenie.....	265
Bibliografia	268
Aneksy	285
Spis aneksów	286
Aneksy 1–8	287

Wstęp

Nie trzeba nigdy tracić nadziei, gdy ma się do czynienia z człowiekiem

Maria Łopatkowa

Asystent rodziny, kim jest współcześnie i kim ma być w przyszłości? Jaką rolę ma pełnić asystent rodziny, czy ma prowadzić pracę socjalno-wychowawczą czy socjalną i terapeutyczną, czy być trenerem umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego czy też administratorem usług na rzecz klienta? Jakie są jego zadania? Jakie są obszary współpracy asystenta rodziny, pracownika socjalnego i kuratora sądowego?

Pierwsze wydanie *Metodyki działania asystenta rodziny* powstało w momencie, kiedy zadawane były tego typu pytania – w okresie oczekiwania na wejście w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w której znalazł się zapis o wprowadzeniu asystenta rodziny do bezpośredniej pracy z rodziną, i w czasie prowadzonej w 2010 roku debaty nad kształtem asystentury w Polsce. Ponadto zaistniało zapotrzebowanie, wyrażane na forach internetowych i konferencjach przez kandydatów na asystentów rodziny oraz osoby pełniące już tę rolę w różnych instytucjach pomocy społecznej, na publikację, która zawierałaby różne modele, wybór metod i technik do wykorzystania w pracy zawodowej. Zainteresowanie dotyczyło sposobów pracy nie tylko tradycyjnych, ale również innowacyjnych, sprzyjających nawiązaniu bliskiej relacji z członkami rodziny i wykorzystujących prócz zasobów instytucjonalnych mocne strony klientów.

W ciągu dwóch lat, które upłynęły od pierwszego wydania książki, w okresie asystentury rodziny nastąpiły istotne zmiany. Lata 2009–2011 były okresem intensywnego rozwoju tej formy pomocy w niektórych regionach Polski (np. Pomorze, Śląsk, Małopolska, Mazowsze, Wielkopolska) jako innowacyjnej formy pracy środowiskowej podejmowanej przez ośrodki

pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz organizacje pozarządowe. Ponadto w kilku ośrodkach pomocy społecznej asystenci rodziny podjęli się implementacji Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach do swego metodycznego działania. W większych miastach (m.in. Gdynia, Kraków, Warszawa, Częstochowa) odbyły się konferencje, na których prezentowano i porównywano rozwiązania wypracowane w różnych placówkach, tworzone rekomendacje, które miały wpłynąć na ostateczny kształt zapisów ustawy. Starano się, na razie bez skutku, opracować standardy pracy asystenta rodziny. Powstały pierwsze definicje asystentury rodziny. Referowano pierwsze wyniki badań dotyczące asystentury rodziny oraz jej efektywności. Wiele instytucji publicznych i prywatnych firm szkoleniowych rozpoczęło kształcenie kadr. Dnia 1 stycznia 2012 została wprowadzona Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która miała uczynić asystenturę obligatoryjną formą wsparcia w gminach oraz ujednoczyć kwalifikacje, zadania i organizację pracy asystenta. Zaraz potem dwa razy wprowadzono zmiany do tej ustawy. Mimo obecnej fakultatywności asystentury rodziny asystenci są zatrudniani w różnych częściach kraju, o czym świadczą chociażby wpisy na forum internetowego serwisu ośrodków pomocy społecznej www.ops.pl. Z tego samego źródła wynika, że z powodu niskich nakładów finansowych na ich działalność oraz braku funduszy na ich szkolenie zdani są na samokształcenie. Wsparcia potrzebują zwłaszcza asystenci rodziny zatrudnieni pojedynczo w gminnych ośrodkach pomocy społecznej.

Te wszystkie zmiany przyczyniły się do podjęcia decyzji o drugiej, uaktualnionej edycji książki. W jej przygotowaniu zostały wykorzystane m.in. fragmenty moich licznych wypowiedzi na temat asystentury rodziny zamieszczone przez te dwa lata w czasopismach naukowych i popularnonaukowych.

Publikacja składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym z nich przedstawiłam odbiorcę usług asystenta rodziny, którym zazwyczaj jest rodzina z wieloma problemami. Podałam różnorodne definicje i klasyfikacje tej grupy klientów pomocy społecznej, dodatkowo charakteryzując rodzinę z wieloma problemami nie tylko od strony deficytów, ale również zasobów. Rozdział drugi został poświęcony wybranym podejściom aksjologicznym i teoretycznym będącym podstawą praktycznego działania asystenta rodziny oraz celom, zasadom i modelom pracy socjalnej. W rozdziale trzecim zaprezentowałam sformułowane już definicje asystentury i asystenta rodziny oraz rolę, zadania, metodykę i organizację pracy asystenta rodziny w świetle przepisów prawa i podejmowanych działań przed wprowadzeniem Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny

i systemie pieczy zastępczej. W rozdziale czwartym Czytelnik znajdzie opis kilkudziesięciu metod pracy socjalno-wychowawczej i terapeutycznej z rodziną jako całością i jej poszczególnymi członkami w różnych modelach metodycznego działania.

W książce przedstawiłam także dwa współczesne trendy w pracy socjalnej, wzmacnianie (*empowerment*) i tzw. pracę socjalną opartą na zasobach (*strengths-based social work practice*). Uznanie dla tych tendencji zostało wyrażone przez wielu szkolonych i praktykujących w tym zakresie asystentów rodziny. Oprócz definicji i założeń empowermentu zamieszczonych w rozdziale drugim, w tym ujęciu pokazane są w rozdziale trzecim i czwartym metody pracy, ze szczególnym uwzględnieniem Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach. Model ten powstał w Stanach Zjednoczonych w 1978 roku w obszarze terapii rodzinnej. W końcu lat 80. XX wieku zdobył uznanie również w krajach Europy Zachodniej, także w dziedzinie pracy socjalnej. Potwierdzają to wyniki tamtejszych badań oraz opisy tego podejścia w podręcznikach do metodyki pracy socjalnej. W Polsce Praca Socjalna Skoncentrowana na Rozwiązaniach jest praktykowana od kilku lat. Publikacja ta może być więc interesująca dla teoretyków i praktyków PSR. Książkę zamyka podsumowanie, bibliografia i aneks, w którym zawarto m.in. przykładowe formularze dokumentacji oraz stenopisy z rozmów z klientami.

Pierwotną inspiracją niniejszej publikacji były artykuły dotyczące empowermentu, które pojawiały się w „Kwartalniku Pedagogicznym” i „Wspólnych Tematach” w latach 90., na początku mojej drogi zawodowej, i od których zaczęło się moje zainteresowanie tym spojrzeniem na pracę socjalną. Ponadto miały znaczenie prowadzone przeze mnie zajęcia z przedmiotu metodyka pracy socjalnej dla studentów Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, praktyka zawodowa jako asystent rodziny i konsultant metodyczny w Zespole Asystentów Rodziny w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Częstochowie, dyskusje na szkoleniach z zakresu Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach oraz lektura licznych książek i czasopism.

Na zakończenie chciałabym skierować podziękowania do osób, które przyczyniły się do powstania tej książki. Wdzięczna jestem za opinie i refleksje asystentom rodziny z różnych miast Polski, z którymi miałam kontakt przy różnych okazjach, m.in. podczas kursów organizowanych przez Polski Instytut Mediacji i Integracji Społecznej. Serdecznie dziękuję mgr. Tomaszowi Świtkowi z Centrum Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach za cenne wskazówki merytoryczne dotyczące modelu PSR oraz Recenzentom prof. zw. dr hab. Kazimierze Wódcz oraz dr. hab. Tomaszowi Biernatowi

za wszelkie miłe słowa, w których opisywali walory tej publikacji, oraz sugestie, pozwalające nadać jej ostateczny kształt. Składam podziękowania Rodzinie za wsparcie. Dziękuję również Wydawnictwu Śląsk za przyjęcie z życzliwym zainteresowaniem pomysłu wydania tej książki.

Częstochowa, czerwiec 2012 r.

Izabela Krasiejko